

فصلنامه امنیت ملی
سال نهم، شماره ۳۳، پاییز ۱۳۹۸
مقاله پانزدهم از صفحه ۴۲۵ الی ۴۴۸

مقاله پژوهشی: تحلیل اهداف وزارت اطلاعات بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون

اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران

محمد شفیع شفیعی نیا^۱ و عطاالله مهدیزاده^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۱۵

چکیده

در این مقاله به تشریح و تبیین اهداف در وزارت اطلاعات به عنوان مادر و محور اطلاعات در جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب کارکنان وزارتخانه پرداخته شده است. بر پایه این مسئله، سؤال تحقیق چنین است چگونه می شود اهداف وزارت اطلاعات را بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران تحلیل کرد؟

هدف اصلی تحقیق، تحلیل اهداف وزارت اطلاعات بر پایه داده های کیفی است. نوع تحقیق کاربردی توسعه ای و از روش نظریه زمینه ای استفاده شده است که با بهره گیری از مصاحبه با نخبگان و مطالعات اسناد بالادستی انجام پذیرفته است.

نتایج مقاله حاکی است، وزارت اطلاعات طیف وسیعی از اهداف، اعم از؛ تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی، دستگاه اطلاعاتی پیشرفته در ابعاد مختلف، تقویت و تأمین امنیت محیطی و محیط امنیتی، توسعه مقابله اطلاعاتی، جلوگیری از غافلگیری، حفظ و پشتیبانی اطلاعاتی از تصمیمات ملی، همدارسازی در ابعاد مختلف، کمک به تقویت شفافیت اهداف و جلوگیری از تداخل اهداف امنیتی، پیامدهایی نظیر؛ ظهور معانی جدید اهداف امنیتی و تقویت روحیه آرمان گرایی و انقلابی را در بر گرفته است.

کلیدواژه ها: وزارت اطلاعات، گفتمان ولایت فقیه، گفتمان قانون اساسی و تجارب اطلاعات جمهوری اسلامی

۱. مدرس دانشگاه عالی دفاع ملی و دانش آموخته دوره دکتری حقوق بین الملل عمومی

۲. دانش آموخته دوره دکتری امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)

مقدمه:

جمهوری اسلامی ایران بر اساس اصل ولایت فقیه و شعار نه شرقی، نه غربی باعث شد کشورهای که زمانی هم پیمان رژیم منحوس پهلوی و سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) بودند، در ضدیت با نظام نوپای جمهوری اسلامی قرار گرفتند. اهمیت انجام این مقاله برای توصیف و تحلیل تجربیات به دست آمده در وزارت اطلاعات و نظریه مند نمودن آن‌ها (تئوریزه کردن) مبتنی بر محور مؤلفه راهبردی «اهداف» می باشد تا بر این اساس نسبت گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران با این مؤلفه به صورت علمی مشخص و ارائه گردد و همچنین موجب تبدیل دانش ضمنی مدیران در مؤلفه پیش گفته به دانش مشهود شود و زمینه ایجاد یک الگوی راهبردی جامع فراهم شود. تحقیق حاضر، به دلیل استفاده از روش نظریه مبنایی^۱ برای رسیدن به این اهداف، پژوهشی نو محسوب می شود. وزارت اطلاعات در قالب کلان حکومت دینی تجربه های فراوانی از حکومت داری و تعامل دولت و ملت را به عرصه ظهور رسانده، اما این تجربه ها به صورت مدون و علمی تحقیقی صورت نگرفته است.

بر پایه این مسئله، سؤال تحقیق چنین است: چگونه می شود اهداف وزارت اطلاعات را بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران تحلیل کرد. سؤالات فرعی تحقیق پاسخ به محورهای پنج گانه نظریه زمینه ای هست. در این مقاله اهداف وزارت اطلاعات بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و خبرگان وزارت اطلاعات و تجارب جمهوری اسلامی ایران بر اساس پنج ویژگی: ۱- شرایط علی، ۲- شرایط زمینه ای، ۳- شرایط مداخله ای (شرایط تقویت کننده و تضعیف کننده)، ۴- کنش تعامل راهبردی و ۵- پیامدهای آن‌ها به تفکیک و با روش تحقیق کیفی و نظریه داده بنیاد توصیف، تحلیل و تبیین گردیده است.

هدف اصلی تحقیق، تحلیل اهداف وزارت اطلاعات بر پایه داده های کیفی است. با عنایت به توضیحات بالا عنوان مقاله حاضر تحلیل اهداف وزارت اطلاعات بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران انتخاب شده است.

مبانی نظری:

بررسی اجمالی پژوهش ها و مطالعاتی که در گذشته در خصوص تحلیل اهداف وزارت اطلاعات انجام گرفته، نشانگر این می باشد که به طور خاص مشابه عنوان مقاله، تحقیقی انجام نگرفته است.

تحقیقات و پروژه‌های انجام‌شده تک‌سازمانی و موردی بوده و از مفاهیم مشترک و نگاه راهبردی و محور قرار دادن گفتمان ولایت‌فقیه و قانون اساسی استفاده گردیده است. نوآوری مقاله حاضر، در این است که برای اولین بار اهداف وزارت اطلاعات بر اساس اندیشه‌ها، آراء، نظرها، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی^(ره) و حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، قانون اساسی و تجارب نظام جمهوری اسلامی ایران در بیش از سه دهه توصیف و تحلیل می‌گردد. با این توصیف برخی از کارهای تحقیقی که مشابه انجام گرفته در زیر اشاره می‌شود.

گروه مطالعاتی امنیت، (۱۳۸۷)، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، پژوهش الگوی نظریه امنیتی در مصداق جمهوری اسلامی ایران را با عنوان نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران تهیه نموده است. بازخوانی اندیشه جمهوری اسلامی ایران از طریق منابع اصیل آن یعنی، اصول قانون اساسی، نظرهای حضرت امام خمینی^(رحمه‌الله علیه)، حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) و سند چشم‌انداز بیست‌ساله انجام گرفته است. ارزش‌ها و آرمان‌های بنیادین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را از جمله: اسلامی (شیعی) بودن نظام، حضور مؤثر ولایت‌فقیه، اتکا به آرای عمومی، حفظ استقلال، تمامیت ارضی، حفظ وحدت و همبستگی ملی، تلاش برای جریان عدالت، مبارزه با ظلم و حمایت از مظلوم، حفظ محیط‌زیست، تشکیل امت واحد جهانی، برقراری عدالت کامل در داخل و خارج، رشد توسعه کامل و همه‌جانبه، نابودی ظلم و ستم در جهان برشمرده است. این ارزش‌ها و آرمان‌ها، به جمهوری اسلامی ایران، هویتی اسلامی، مردمی، انقلابی، انسانی، ملی و درعین‌حال جهانی می‌بخشد. بقای اسلام به بقای جمهوری اسلامی ایران ارتباط دارد و برای حفظ و گسترش آن باید الگوی ولایت‌فقیه پیاده شود.

در مقاله بررسی گفتمانی و تفهیمی اطلاعات و مردم در کنش گفتاری و تحلیل گفتمانی امامین انقلاب مشخص شده است که با شناخت دقیق و صحیح مرجع امنیت از دیدگاه حضرت امام خمینی^(ره) و رهبر معظم انقلاب سه حوزه اسلام، ولایت‌فقیه و مردم به‌عنوان مرجع اصلی امنیت هستند (زبرجدی، ۱۳۹۶: ۲۴۷-۲۴۶).

هدف: هدف عبارتست از بیان نتایج مورد انتظار (شامل کار مشخص و قابل اندازه‌گیری) در محدوده زمانی خاص و با هزینه‌ای معین و منظور از هدف‌گذاری، تفکیک مأموریت‌ها یا اهداف دوربرد از اهداف کمی و کیفی کوتاه مدت که برای یک واحد و سرانجام برای یک فرد شاغل قابل اجرا باشد. محاسنی که هدف‌گذاری باید داشته باشد عبارتند از: سادگی و دقت،

اجتناب از خرده‌کاری و پراکنده‌کاری و تضمین حصول اهداف (رضائیان، ۱۳۸۴: ۱۱۲). در این مقاله منظور اهدافی است که بر اساس آموزه‌های اسلام ناب محمدی (ص)، گفتمان ولایت‌فقیه و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تعیین شده و تمام نهادها و سازمان‌های اجرایی موظفند برای دستیابی به این اهداف مشی خود را بر اساس آن‌ها تنظیم نمایند.

گفتمان: گفتمان با نقش معنادار رفتارها، اندیشه‌ها و ایده‌های اجتماعی در زندگی سیاسی سروکار دارد و به تحلیل شیوه‌هایی می‌پردازد که طی آن نظام‌های معانی یا گفتمان، فهم مردم از نقش خود در جامعه را شکل می‌دهند و بر فعالیت‌های سیاسی آن تأثیر می‌گذارند (مارش، ۱۳۸۴: ۱۹۶).

گفتمان امام خمینی و امام خامنه‌ای در وزارت اطلاعات: گفتمان غالب جمهوری اسلامی ایران است که بر پایه اندیشه‌ها، آراء، نظرها، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل گرفته و ریشه در آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه و آله) دارد و بر اساس اصل پیشرفته ولایت‌فقیه در تصمیم‌گیری‌ها در وزارت اطلاعات هدایت‌گر است و تصمیم‌ها و انجام فعالیت‌ها را در همه سطوح هماهنگ و هم‌افزا انجام می‌دهد.

تجارب نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران: مجموعه تصمیمات، اقدامات و فعالیت‌های کلان و راهبردی است که از بدو تأسیس وزارت اطلاعات تا زمان انجام تحقیق برای اهداف وزارت اطلاعات به انجام رسیده و دانش ضمنی و تلویحی یا دانش صریح را در این زمینه توسعه داده است.

محورها و رویکردهای قانون اساسی در اداره وزارت اطلاعات: مجموعه بایسته‌ها، نواهی، توصیه‌ها، چارچوب‌ها، جهت‌گیری‌ها و سایر مواردی است که رعایت آن‌ها در اهداف وزارت اطلاعات در اصول قانون اساسی تصریح شده و یا در مقدمه قانون اساسی به عنوان مبانی و چارچوب‌های قانون به آن‌ها پرداخته شده است. اعم از آنکه به صورت قانون عادی شرح و بسط آن آمده باشد و یا نص صریح اصول، آن‌ها را دیکته کند و از لحاظ ادراکی، شناختی و حرکتی، هدایت‌کننده مسئولان و کارگزاران نظام باشند.

مطالعات و پژوهش‌های اطلاعاتی همانند سایر حوزه‌های مطالعاتی مستلزم نظریه‌پردازی، گردآوری داده‌ها و آشنایی با روش‌هاست. نظریه‌پردازی در حوزه اطلاعات همواره امری دشوار بوده است. چراکه اطلاعات تجربی لازم جهت تشکیل و آزمودن نظریه‌ها همچنان ضعیف است.

به‌طور کلی، مطالعه نظریه اطلاعات نشان می‌دهد که این رشته همچنان در مراحل ابتدایی آن است.

(Johnson, Loch K. ۲۰۰۷, ۱ - ۲۰)

نظریه‌های اطلاعات: دیوید کان بر این عقیده است که اطلاعات، برای پیش‌بینی و یا دفاع است و عامل بقاء به حساب می‌آید نه چیرگی. در خصوص قدمت و فراگیری اطلاعات، بین اطلاعات فیزیکی و اطلاعات شفاهی تمایز قائل شده و از اهمیت اطلاعات فیزیکی، مانند تانک‌ها و سربازان در مقایسه با اطلاعات شفاهی، مانند مکالمات به‌دست‌آمده از نقشه‌های دشمن، کاسته شده و اطلاعات شفاهی رو به افزایش است و مورد توجه قرار گرفته است (علیخانی، ۱۳۹۴: ۵۴۳).

جانسون^۱ کمتر بر نظریه عمومی متمرکز شده و بیشتر به اطلاعات راهبردی اختصاص دارد که برای پشتیبانی از سیاست خارجی و استراتژی ملی مورد نیاز است. وی این پرسش را مطرح می‌کند که چقدر از منابع نایاب ملی باید صرف اطلاعات شوند. متغیرهایی نظیر مشارکت جهانی ملل، مقاصد سیاست خارجی، تهدیدهای پیش رو، تعداد اهداف اطلاعات و توانایی برای مصرف اخبار اطلاعاتی، احتیاج به مطالعه‌ای دقیق‌تر دارد تا بتواند نظریه اطلاعات تفسیری و پیش‌بینی‌کننده را بنا نماید. اطلاعات باید در تمامی مفاهیم راهبرد جهانی ملل و تهدیدات در نظر گرفته شود (همان: ۵۴۴-۵۴۳).

نظریه سوم و عمومی‌تر اطلاعات که به‌راحتی با هر دو نظریه کان و جانسون مطابقت می‌کند از علم سایبرنتیک^۲ استنتاج می‌گردد. این دانش از ریاضی‌دانانی، همچون نوربرت وینر^۳ در سال ۱۹۷۴ بسط داده شد. واژه سایبرنتیک از واژه‌های یونانی و به معنای سکاندار و یا زمامدار گرفته شده است. سکاندار باید از مهارت، شهود و واکنش دائمی محیط بهره بگیرد تا موفق به هدایت صحیح کشتی شود. سایبرنتیک علم پیچیده‌ای است که از زیست‌شناسی، مدل‌سازی عصبی، روانشناسی، ریاضی، مهندسی برق و دیگر رشته‌های علمی مشتق گردیده است. این علم واکنش و مطالعه این موضوع است که چگونه اخبار می‌تواند هرگونه اندام‌واره زیست‌شناسی، اجتماعی، مکانیکی و یا مصنوعی را حفظ و یا دگرگون نماید. این دانش، الگویی کامل یا نظریه‌ای برای نقش اطلاعات به کار گرفته شده در سیاست‌مداری است. تصمیم‌گیران، سکانداران و زمامدارانی هستند که باید مهارت شهود و جریان دائمی اخبار یا اطلاعات را به کار گیرند تا کارایی بهینه، به معنی

۱-Johnson and David kahns

۲-Cybernetics

۳-Norbert Winer

بیشترین امنیت با حداقل هزینه برای کشور فراهم شود. عمل سایبرنتیک مانند جریان تکراری داده‌هاست که این امکان را فراهم می‌سازد که ترموستات‌ها دمای ساختمان را حفظ کنند، رایانه‌ها به تولید کالاها پردازند، موشک‌ها به سوی اهداف هدایت شوند و بشر به عملکردهای مطلوب خود در دنیایی که غالباً روابط در آن خصمانه است، نائل شود. اطلاعات به عنوان فرایند، محصول یا افرادی است که به جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از فضای بین‌المللی می‌پردازند. درحالی‌که تصمیم‌گیران همانند سکانداری می‌کوشند کشتی کشور را در میان آب‌های پرمخاطره سیاست‌های بین‌المللی هدایت کنند و از این داده‌ها بهره می‌گیرند (همان: ۵۴۵-۵۴۴).

اهداف تشکیل سازمان‌های اطلاعاتی: نهادهای اطلاعاتی دست‌کم چهار دلیل وجودی مهم به

شرح زیر دارند: (لونتال، ۱۳۹۴: ۲۸-۲۳)

- جلوگیری از غافلگیری راهبردی: مهم‌ترین دلیل ایجاد سازمان‌های اطلاعاتی، جلوگیری از غافلگیری راهبردی با اعلام هشدار به موقع است. طی صدسال گذشته بسیاری از کشورها در معرض تهاجم در اشکال گوناگون و بارزترین آن، حمله نظامی قرار گرفته‌اند که در موارد متعددی این کشورها از پیش از آمادگی لازم برخوردار نبوده‌اند. بر این اساس اطلاعات در خدمت آگاهی بخشیدن به دولت می‌باشد. این اقدام در راستای تضمین امنیت ملی است که در راستای کارکردهای اطلاعاتی منجر می‌شود (سی برونو، ۱۳۹۴: ۴۷).

- تأمین کارشناسی بلندمدت: مهم این است که این موضوعات به‌طور عمده زمینه‌هایی چندگانه و میان‌رشته‌ای دارند؛ موضوعاتی نظیر سیاسی / اقتصادی، امنیتی / زیست‌محیطی، امنیتی / اقتصادی، توسعه علمی / فناوریانه و ... برای رفع این نیاز، سازوکاری در سازمان‌های اطلاعاتی تعریف می‌شود که کارشناسانی با مهارت‌های چندگانه و آشنا به زمینه‌های میان‌رشته‌ای که از ثبات شغلی نسبی و بلندمدت برخوردار باشند، در آن تربیت می‌شوند. به همین دلیل است که در سطح کارشناسی سازمان‌های اطلاعاتی، انتصابات سیاسی محدود می‌شود. در واقع، جامعه اطلاعاتی بخشی از یک نظام اداری دائمی است، درحالی‌که سیاستمداران نقش موقتی دارند؛ به عبارت دیگر جامعه اطلاعاتی برای نظام اجتماعی به‌طور مداوم بایستی نقش‌آفرینی نماید در حالی که مشاغل مربوط به کارهای دولتی و سیاسی محدود به احزاب و گرایش‌های سیاسی هستند که با تغییر احزاب، مناصب دولتی نیز تغییر می‌یابند.

- پشتیبانی از روند سیاست‌ها: دولت‌ها در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مدیران ارشد خود در ابعاد مختلف نیازمند به شناخت علمی در ابعاد مختلف دارند تا عواقب و بازتاب‌های اجتماعی، سیاسی و امنیتی آن را پیش‌بینی و کنترل نمایند.

هدف اصلی اطلاعات، کمک به تصمیم‌گیری کاربران در مورد انجام اقدامات است، تأثیر کلی اطلاعات آن است که قدرت ملی و تأیید بین‌المللی را افزایش می‌دهد. اطلاعات همچنین با استفاده از ضد جاسوسی، ضد اطلاعات، اقدامات دفاعی و تعیین معیارها و استانداردها، از امنیت داده‌های ملی پشتیبانی می‌نمایند. همچنین می‌تواند نحوه مبارزه را در زمان جنگ تعیین کند و عامل مهمی در مبارزه با تروریسم است (هرمان، ۱۳۹۳: ۵۸۸).

در همه موضوعات به اطلاعات دقیق، صریح و به‌موقع نیازمند می‌باشد تا امکان تصمیم‌گیری در زمینه‌های مختلف را برای آنان تسهیل کند. در حقیقت اطلاعات به‌منزله قطب‌نمایی برای تصمیم‌گیران به‌عنوان ناخدای کشتی امنیت به شمار می‌رود تا از این طریق، کشتی امنیت ملی را در دریای پرتلاطم بین‌الملل به سلامت به سرمنزل مقصود رهنمون سازند. پشتیبانی از عملیات نظامی، پلیسی یا اقدامات پنهانی با هدف نهایی تضمین امنیت ملی متناسب با کارکردهای سرویس‌های اطلاعاتی منجر می‌شود. برخی عملیات پنهان را از این دسته‌بندی خارج می‌کنند اما چگونگی توزیع آن در کشورهای مختلف متفاوت است (سی برونو، ۱۳۹۴: ۴۷).

- حفاظت از پنهان ماندن روش‌ها، نیازمندی‌ها و اطلاعات: پنهان‌کاری، ویژگی ذاتی و هستی‌شناختی اطلاعات است. اینکه کشورها اطلاعات مهمی را از رقبا پنهان می‌کنند تا از این طریق پیش‌دستی خود را حفظ کنند، کشورها نیاز به داشتن برخی از اطلاعات خاص دارند تا بتوانند آمادگی خود را متناسب کرده و افزایش دهند و در ادامه تلاش می‌کنند نیازهایشان را پنهان نگه‌دارند و اینکه کشورها به‌نوبه خود دارای ابزارهای هستند که می‌توانند از طریق آن، اطلاعات خاص مورد نیاز خود را کسب کنند (لونتال، ۱۳۹۴: ۲۸-۲۳).

کارویژه‌های اطلاعاتی: در یک دسته‌بندی کارکرد سرویس‌های اطلاعاتی؛ جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل و انتشار، اقدامات پنهان و ضد جاسوسی تقسیم‌بندی شده که در زیر توضیح داده می‌شوند^۱ (جانسون، ۱۳۹۴: ۱۹).

جمع‌آوری اطلاعات: فعالیت‌هایی است که برای تنظیم و تأمین ورودی‌های سیستم اطلاعاتی انجام می‌شود. این ورودی‌ها از جنس داده است. مهم‌ترین بخش هر تشکیلات اطلاعاتی، سیستم جمع‌آوری می‌باشد که به اشکال مختلف آشکار، پنهان و رسمی کسب می‌شوند. جمع‌آوری اطلاعات در ابعاد مختلف مورد نیاز انجام می‌شود. به‌طور عمده اطلاعات که در ارتباط با سیستم‌ها و ابعاد مختلف عمدتاً اهداف ذیل را پیگیری می‌کند.

رفع فقر فناوری: دولت‌ها تمایل دارند خلأ موجود در فناوری خود را با اتکا به جاسوسی از تجارب دیگر کشورها رفع کنند و فاصله خود را با کشورهای قدرتمند کاهش دهند. هرگونه دانش و اطلاعات راهبردی برای قدرت و سلطه بیشتر تبدیل خواهد شد. مسابقه اطلاعاتی نه فقط به انگیزه رهبری، بلکه برای جلوگیری از عقب‌افتادگی اطلاعاتی صورت خواهد گرفت. این اطلاعات است که چرخ قرن ۲۱ را به گردش درمی‌آورد.

تسهیل نفوذ در کشورهای هدف: در برخی از نظام‌های سیاسی، مدیران و مسئولان شرکت‌ها و مؤسسات بزرگ اقتصادی، ارتباطات گسترده و نفوذ عمده‌ای در ساختار سیاسی دارند. سپس از طریق این شرکت‌ها به لایه‌های پنهان نظام دسترسی پیدا کرد. یافتن سرخ‌های اطلاعاتی؛ علاوه بر اطلاعات هدف، اطلاعات دیگری یافت می‌شود که به‌عنوان سرخ‌های اطلاعاتی مورد توجه سرویس‌ها قرار می‌گیرد.

تحلیل و انتشار: پردازش ورودی‌های سیستم اطلاعاتی بررسی گفته می‌شود. تحلیل، فرایندی است که طی آن اخبار جمع‌آوری‌شده به‌منظور درک حقایق اصلی مرور می‌شود. تحلیل در اطلاعات مرحله‌ای است که طی آن اخبار جهت بازنگری در راستای شناسایی عناصر بااهمیت آن و استنتاج نتایج آن، در دستور کار قرار می‌گیرد. هدف تحلیلی، معنی‌دار کردن اطلاعات و اخبار جمع‌آوری‌شده و پردازش یافته است. اطلاعات زمانی آماده ارائه به مقامات سیاسی می‌شود که از فرایند تحلیل عبور کرده باشد. این فرایند یعنی ارائه اطلاعات به مشتریان انتشار می‌نامند (همان: ۲۲)

اقدامات پنهان^۱: در جنبه مفهومی، اقدام عبارت است از عمل کردن بر مبنای جمع‌آوری و بررسی. منظور از اقدام، اعم است از تصمیم، صحبت، به‌کارگیری یا عمل فیزیکی. اقدام در واقع به‌کارگیری و بهره‌برداری از اطلاعات است. اقدام ممکن است سخنرانی، مذاکره، برخورد

دیپلماتیک با کشورهای خارجی یا در شکل دستگیری باشد (جانسون، ۱۳۹۴: ۱۷). اقدام پنهانی اقدامی است که با ابزاری که برای دولت مقابل قابل شناسایی نیست، به منظور تحت تأثیر قرار دادن دولتی دیگر صورت می‌گیرد و طیفی از اقدامات از تبلیغات گرفته تا عملیات شبه‌نظامی را شامل می‌شود.

مارک لونتال^۱ اقدامات پنهانی را از نظر سطح خشونت دسته‌بندی کرده است؛ در سطح اول یا تبلیغات، شامل استفاده از رسانه کمترین میزان استفاده از ابزار خشونت‌آمیز و بالاترین میزان انکارناپذیری را در خود دارد. سطح دوم، فعالیت سیاسی شامل کمک مالی یا شیوه‌های حمایتی دیگر از رهبران دولت‌ها، احزاب سیاسی، اتحادیه‌ها، گروه‌های مذهبی، نیروهای مسلح و نیز دنبال کردن رشته‌ای از اقدامات خاص در کشوری دیگر می‌شود. سطح سوم یا فعالیت اقتصادی است که دولت‌ها از سلاح اقتصادی محصولات مخرب استفاده می‌کنند تا بازار را تحت تأثیر قرار دهند و یا به گردش درآوردن ارز تقلبی سعی در متزلزل کردن یک رژیم را دارند. دو سطح آخر براندازی یک حکومت از راه کودتا که به‌طور معمول به‌وسیله معاونان رهبران دولت‌ها صورت می‌گیرد، یکی دیگر از این گونه اقدامات است که معمولاً با کمترین سطح خشونت انجام می‌شود. عملیات شبه‌نظامی، خشونت‌بارترین شیوه اقدام پنهانی است که شامل استفاده از نیروی نظامی می‌شود و در بیشتر موارد از راه استخدام جاسوس‌های نظامی بومی و به‌منزله حمله مستقیم به دولتی دیگر صورت می‌پذیرد (سی‌برونو، ۱۳۹۴: ۵۲).

ضداطلاعات^۲: حفاظت از اسرار ملی، اعم از مشخصات عوامل خارجی تا شیوه‌های مورد استفاده در جاسوسی علیه دیگران، در حیطه ضداطلاعات می‌باشد. (همان: ۲۲) حمایت دولت و اسرار آن در برابر دولت یا سازمان‌های دیگر. ضداطلاعات را در وهله اول با مقابله با تهدیدهای خارجی پیوند می‌دهد. فعالیت‌های اطلاعاتی است که با هدف مقابله با تهدیدهای داخلی صورت می‌گیرد (همان: ۵۱).

اهداف وزارت اطلاعات از منظر ولایت فقیه:

الف) اهداف وزارت اطلاعات از منظر حضرت امام خمینی^(ره) اهم محورهای آراء و اندیشه‌های حضرت امام خمینی^(ره) در خصوص اهداف به شرح زیر می‌باشد:

توسعه و تقویت حفظ جمهوری اسلامی ایران: «قضیه اطلاعات از امور بسیار مهم و حساسی است که با همه چیز مردم سروکار دارد. این کار خطرش بسیار است، آن طرف هم چون اسلام است اجرش زیاد است.» (دیدار با وزیر، معاونان و مدیران وزارت اطلاعات ۱۳۶۳/۱۲/۱۹)

«توصیه اینجانب به مسلمین و خصوص ایرانیان به ویژه در عصر حاضر آن است که در مقابل این توطئه‌ها عکس‌العمل نشان داده و انسجام وحدت خود به هر راه ممکن افزایش دهند و کفار و منافقان را مأیوس نمایند» (وصیت‌نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی^(ره)).

تقویت مبارزه با استکبار شرق و غرب: معظم له ملت‌های مسلمان را به بیداری و مبارزه با استکبار دعوت می‌کند. در این زمینه می‌فرماید: اکنون ملت‌های محروم جهان بیدار شده‌اند و طولی نخواهد کشید که این بیداری‌ها به قیام و نهضت و انقلاب انجامیده و خود را از تحت سلطه ستمگران مستکبر نجات خواهند داد و شما مسلمانان پاینده به ارزش‌های اسلامی می‌بینید که جدایی و انقطاع از شرق و غرب برکات خود را دارد و نشان می‌دهد و مغزهای متفکر بومی به کارافتاده به سوی خودکفایی پیشروی می‌کند و آنچه کارشناسان خائن غربی و شرقی برای ملت ما محال جلوه می‌دادند، امروز به‌طور چشمگیری با دست و فکر ملت انجام گرفته و ان‌شاءالله تعالی در درازمدت انجام خواهد گرفت و صد افسوس که این انقلاب دیر تحقق پیدا کرد و لااقل در اول سلطنت جابرانه کثیف محمدرضا تحقق نیافت و اگر شده بود ایران غارت‌زده غیر از این ایران بود. حفظ امنیت و آرامش مردم نظام جمهوری اسلامی: «همین جوانان فداکار عزیزند که شب‌ها

بیدارند تا خانواده‌ها با آرامش استراحت کنند. خدایشان یار و مددکار باد.»

ب) اهداف وزارت اطلاعات از منظر حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی): به بخشی از بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) درباره مؤلفه اهداف وزارت اطلاعات به شرح زیر اشاره می‌شود:

تقویت مقابله مستمر با جاسوس‌پروری دشمن: «فعالاً یکی از ابزارهای مهم دشمن جاسوس‌پروری است، باید خیلی مراقبت کنید. خیلی، جاسوس فقط آن نیست که وارد تأسیسات هسته‌ای می‌شود، جاسوس خطرناک‌تر آن‌کسی است که به مراکز حساس نفوذ می‌کند تا اراده‌ها را سست کند، قدم‌های ثابت را تضعیف کند. همه گونه امکانات را دشمن آماده می‌کند، باید آماده بود و آماده باشیم و پا به رکاب باشیم. از تأمل، از دانش حداکثر استفاده را بکنید. از بی‌اعتمادی به دشمن و نگاه تردیدآمیز به هر نقطه‌ای که دشمن ممکن است پا بگذارد باید حداکثر استفاده را کرد. این

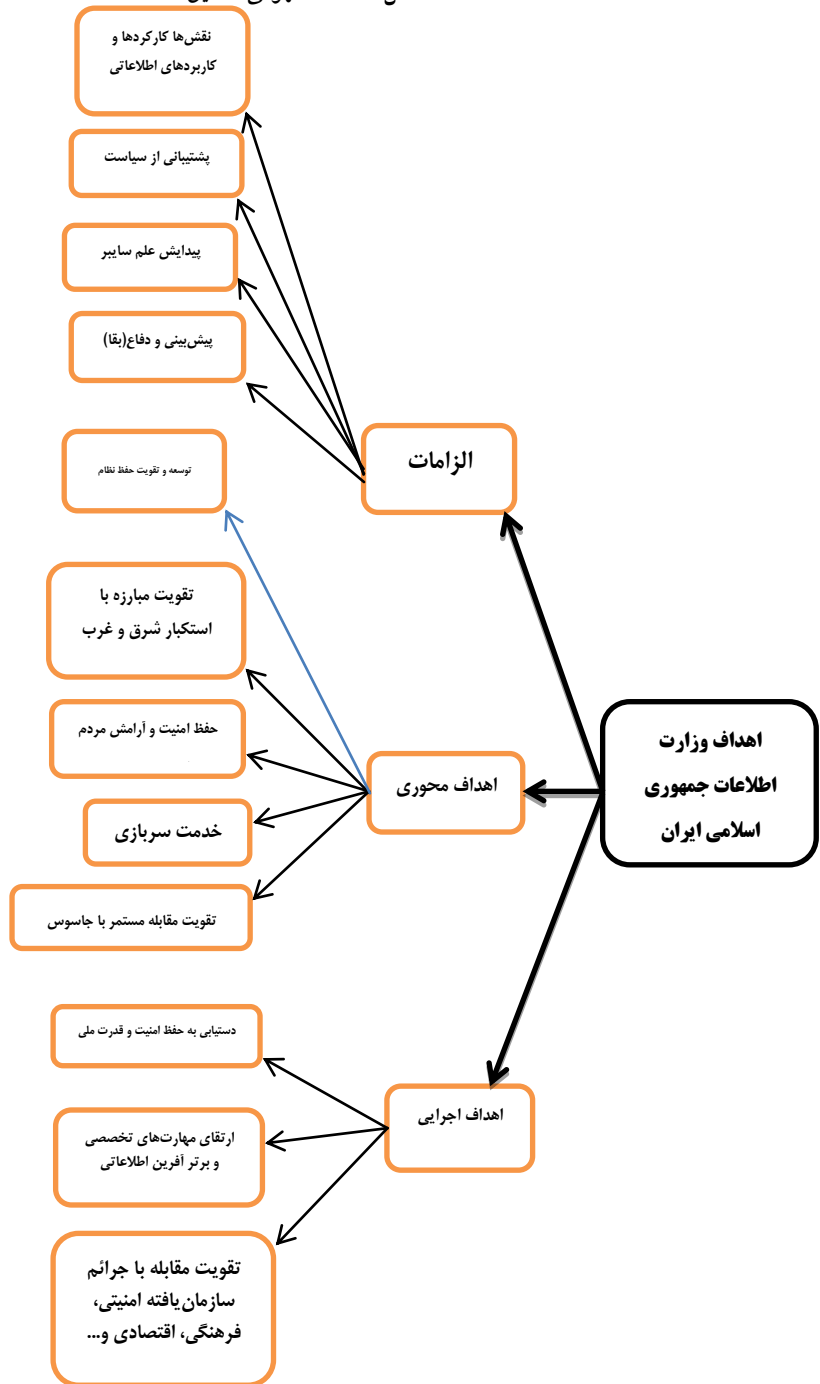
ابزار کار شما است.» (دیدار با کارکنان وزارت اطلاعات، ۱۳۸۵/۰۴/۰۶)

جلوگیری از غافلگیری اطلاعاتی: «... یکی از بدترین خطرهای دستگاه‌های اطلاعاتی و حکومت‌هایی که به این دستگاه‌های اطلاعاتی متکی هستند، غافلگیری است. غافلگیر نباید شد. مواظب باشید. در هیچ مسئله‌ای غافلگیر نشوید.» (دیدار با وزیر و معاونان وزارت اطلاعات ۱۳۸۹/۱۲/۱۲)

تقویت و تأمین حفاظت از نظام جمهوری اسلامی ایران: «در قضیه جنگ هم اگر ما بیشتر می‌زدیم و کمتر می‌خوردیم، به خاطر این بود که کار اطلاعاتی شایسته و متمایز انجام می‌دادیم. با چشم‌بسته که نمی‌شود به جنگ رفت، باید با چشم‌باز دشمن را دید و محل پرتاب ضربه‌اش را برآورد کرد تا متقابلاً پاسخ کوبنده‌ای به او داد» (۱۳۶۸/۴/۱۸).

مدل مفهومی تحقیق: سرویس‌های اطلاعاتی دنیا در چارچوب مکاتب مادی و جهان‌بینی غیردینی شناخته می‌شوند. به‌غیراز وزارت اطلاعات در کشورهای جهان سرویسی که در سیاست‌های اعلامی و اعمالی منطبق با موازین و ارزش‌های دینی باشد، وجود ندارد. در این زمینه ارزش‌های بنیادین، اهداف و سیاست‌های اتخاذشده بر اساس چارچوب اسلامی، مذهب شیعه و منابع اصیل اسلامی می‌باشد. الگوی نظری تحلیلی اهداف وزارت اطلاعات ابتدا اسناد فرادستی این حوزه در قالب گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های کلی نظام از اسناد مورد نظر در ادبیات پژوهش استخراج و در شکل زیر نمایش داده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق:

محقق برای تحلیل ابعاد پیش‌گفته از روش داده بنیاد (نظریه زمینه‌ای) استفاده کرده است. نظریه مبنایی از مطالعه پدیده‌ای به دست می‌آید و به ساخت نظریه‌ای به صورت استقرایی منجر می‌شود و محقق را قادر می‌سازد آن نظریه را با رویکرد قیاسی بیازماید (محسنی تبریزی، ۱۳۹۶: ۴۸). محقق با استفاده از رویکردی کیفی می‌کوشد به مدل پارادایمی از اهداف وزارت اطلاعات و تعاریف کنشگران از این مفهوم نائل گردد. در این زمینه پرسش‌هایی با در نظر گرفتن الزامات مربوط به تنظیم مدل پارادایمی فوق در باب مؤلفه مطالعه اهداف بر اساس روش نظریه مبنایی پرسیده شد. داده‌های گردآوری شده با توجه به شیوه کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی جمع‌آوری و کدگذاری شدند. طی این سه مرحله مفاهیم اولیه و در مرحله بعد، کدگذاری محوری مقولات عمده و در آخرین مرحله از کدگذاری انتخابی، مقوله اصلی و محوری تحقیق (اهداف) انتخاب گردید و حول آن نظریه برآمده از دل تحقیق ارائه شده است. در روش نظریه مبنایی، نظریه تولید شده بر اساس داده‌های کیفی، حول مقوله محوری به صورت مدل تصویری موضوع اصلی برآمده از دل داده‌ها را توصیف می‌کند و علاوه بر آن، در قالب مدل شکلی نیز رسم می‌شود. چنین مدلی از طریق دسته‌بندی مقوله‌ها صورت می‌گیرد. این مدل پارادایمی مقوله‌ها را در شش دسته، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، پدیده یا مقوله محوری، شرایط مداخله‌گر راهبردها و پیامدها جای می‌دهد.

قلمرو زمانی بررسی تحقیق از سال ۱۳۶۳ یعنی از زمان تأسیس وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران تاکنون و مطابق با افق سند چشم‌انداز می‌باشد. قلمرو مکانی تحقیق، در هر محیط و موقعیتی، در داخل و یا خارج از کشور که امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران توسط دشمنان داخلی و خارجی به مخاطره بیافتد می‌باشد. قلمرو موضوعی تحقیق اهداف وزارت اطلاعات می‌باشد.

جامعه آماری پژوهش، شامل موارد زیر است:

الف - اسناد و مدارک بالادستی مرتبط با اندیشه‌ها، آراء، نظرها، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در زمینه اهداف وزارت اطلاعات و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛

ب- صاحب‌نظران شامل: شش نفر از مدیران کارشناسان و متخصصین شاغل در مؤسسات و نهادهای مطالعاتی، مدیریتی و اجرایی مرتبط با وزارت اطلاعات دارای مدارک کارشناسی ارشد و بالاتر و شش نفر از پژوهشگران و مؤلفین دارای آثار مکتوب علمی- پژوهشی در زمینه وزارت اطلاعات.

انتخاب شرکت‌کنندگان در ابتدا از طریق نمونه‌گیری هدفمند بوده است به این منظور ابتدا با مراجعه به مدیران و فعالان در وزارت اطلاعات، اسامی خبرگان و کارشناسانی که از نظر آن‌ها در بخش‌های مختلف صاحب‌نظر و از تجربیات و دانش عملی و علمی برخوردار بودند، استفسار گردید. در مرحله دوم از طریق نمونه‌گیری یا تئوریک، انتخاب هر شرکت‌کننده جدید به نمونه یا شرکت‌کنندگان قبلی و داده‌های حاصل از آن‌ها بستگی داشت، محقق معمولاً می‌کوشد به‌طور هدفمند تعیین کند که بر مبنای یافته‌های اولیه، چه نوع اطلاعات خاصی مورد نیاز است تا شرکت‌کنندگان جدید را انتخاب کند.

نمونه‌گیری نظری فرایندی است که در آن پژوهشگر در حین جمع‌آوری، کدگذاری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌منظور الگوی راهبردی، تصمیم می‌گیرد که در مرحله بعد، درباره چه موضوعاتی داده جمع‌آوری کند، برای یافتن داده‌ها به کجا برود و در چه فضا یا موقعیتی، بررسی‌های بعدی را انجام دهد. این مرحله در نمونه‌گیری نظری تا اشباع نظری ادامه می‌یابد. به‌طوری‌که بعد از آن، مقوله دیگری به دست نیاید و به‌طور مکرر به نتایج مشابه برسد و اطلاعات جدیدی حاصل نشود. در صورت تکرار نکات مهم در پژوهش، نشانه کفایت حجم نمونه است.

در ابتدا قرار بود از ۲۰ نفر از خبرگان مصاحبه شود اما پس از مصاحبه دوازدهم به بعد روند هم‌پوشانی و تکرار مطالب مورد اشاره جامعه نمونه به سطحی رسید که مقوله جدیدی از صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان کسب نگردید و با تأیید استادان محترم و نخبگان پس از مصاحبه پانزدهم، کفایت و اشباع نظری تأمین گردید، اما یافته‌های تحقیق بر اساس همان ۱۲ مصاحبه به پایان رسید.

برای گردآوری داده‌های مربوط از فن مصاحبه ساختاریافته^۱ که پرسش‌ها و ترتیب آن‌ها از قبل تعیین شده است (ازکیا، ۱۳۹۰: ۷۱) استفاده گردید.^۲ چندین جلسه میزگرد خبرگی با نخبگان و

۱- Structured Interview

۲- در مصاحبه سازمان‌یافته یا ساختاریافته که مصاحبه بسته، استاندارد و هدایت‌شده نیز نامیده می‌شود، از ابزار سنجش از قبل طراحی‌شده استفاده می‌شود (ازکیا، ۱۳۹۰: ۷۲).

کارشناسان برگزار شد. مطالعه کتب، قوانین موضوعی مربوطه، رساله‌ها و پژوهش‌های تحقیقاتی در راستای موضوع مقاله انجام گرفت و مطالب مورد نیاز فیش‌برداری و یادداشت‌برداری گردید. اسناد مربوط به فرمایش‌های حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) جمع‌بندی و در متن تنظیم گردید.

پس از اخذ تأییدیه نخبگان، به‌منظور روایی صوری، پرسشنامه در اختیار پنج نفر قرار گرفت و پس از اصلاحات و انجام آن‌ها، نسخه نهایی به تأیید متخصصان رسید. در مرحله بعد پرسشنامه در بین حجم نمونه که به روش هدفمند غیرنسبتی در دسترس انتخاب‌شده بودند، توزیع گردید. دستیابی به اعتماد (معادل اعتبار در تحقیقات کمی) در مقاله حاضر به چند روش صورت گرفت: برای پایایی^۱ تحقیق، از متخصصان خواسته شد تا یافته‌های کلی را ارزیابی کنند و در مورد صحت آن و تفاسیر و برداشت‌های محقق نظر دهند. نیومن این نوع اعتبار یابی را اعتبار اعضاء می‌نامد (محسنی تبریزی، ۱۳۹۶: ۶۹-۶۸). از فن ممیزی، از طریق چند متخصص و صاحب‌نظر که در کار کیفی تجربه داشتند و بر مراحل مختلف کدگذاری، مفهوم‌سازی، استخراج مقولات و برداشت‌های محقق نظارت داشتند استفاده گردید.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق:

در این تحقیق گفتمان حضرت امام و رهبری، قانون اساسی و قوانین بالادستی مرتبط با دستگاه‌های اطلاعاتی و وزارت اطلاعات و تجارب و کارکردهای دستگاه‌های اطلاعاتی وزارت اطلاعات توصیف، تحلیل و تبیین شده‌اند. اسناد و گزارش‌ها، شامل: فرمایش‌های رهبران معظم انقلاب، متن قانون اساسی، قانون تشکیل وزارت اطلاعات، مذاکرات مجلس در خصوص تشکیل وزارت اطلاعات، اسناد فرادستی و فرمان‌های ابلاغ‌شده در این خصوص و همچنین مصاحبه با نخبگان و کارشناسان ارشد وزارت اطلاعات می‌باشند.

تحلیل اهداف وزارت اطلاعات در گفتمان ولایت فقیه: در این بخش سخنرانی‌ها و فرمایشات امامین انقلاب اسلامی که در جمع کارکنان و مدیران وزارت اطلاعات و جامعه اطلاعاتی ایراد فرموده‌اند؛ جمع‌بندی گردیدند که به‌صورت جداگانه توصیف می‌شوند:

جدول ۱: نگاه راهبردی حضرت امام خمینی^(ره) به وزارت اطلاعات

مفاهیم	مقوله
فعالیت برای حفظ نظام	ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران

جدول ۲: اهداف وزارت اطلاعات از منظر حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)

مفهوم	مقوله
فداکاری برای حفظ نظام و انقلاب واجب بودن حفظ نظام	ضرورت تقویت، حفظ و تحکیم نظام جمهوری اسلامی ایران
ضرورت دستگاه اطلاعاتی قوی، وزارت اطلاعات متکی بر علم و فناوری پیشرفته اطلاعاتی، دانشکده مرکز دانش، اطلاعات و تحقیقات	ضرورت داشتن دستگاه اطلاعات پیشرفته در ابعاد مختلف

جدول ۳: مفهوم اهداف از منظر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مفاهیم	مقوله
تأمین منافع ملی، پاسداری از انقلاب تمامیت ارضی و حاکمیت ملی	ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران
فضائل اخلاقی و معنوی و مبارزه با مظاهر فساد	پیشرفت فضائل اخلاقی و معنوی
آگاه‌سازی مردم در قبال سرویس‌های اط آگاه‌سازی رفع نابرابری‌ها برای رفع نابرابری‌ها	آگاه‌سازی در ابعاد مختلف
خودکفایی در علوم و فنون اطلاعاتی توسعه علوم و فنون اطلاعاتی	تقویت پیشرفت استقلال اطلاعاتی در علوم و فنون
توسعه و تقویت جلوگیری از اهداف سرویس‌های اطلاعاتی استکبار در کشور	سیاست‌های اطلاعاتی مقابله‌ای
توسعه ارتباط با سرویس‌های غیر محارب توسعه روابط حسنه با افراد غیرمسلمان	تقویت و گسترش همکاری اطلاعاتی با کشورهای دوست و ارتباط با مردم غیرمسلمان

تحلیل اهداف از نگاه قانون اساسی و قانون تمرکز اطلاعات: این مؤلفه از مفاهیم و مقولات

زیر استخراج گردیده است.

جدول ۴: مفهوم اهداف وزارت اطلاعات از منظر قانون تأسیس وزارت اطلاعات

مقولات	مفاهیم
ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران	کشف اطلاعات پرورش اطلاعات حفاظت اطلاعات ضد جاسوسی جمع‌آوری اطلاعات
ضرورت و حفظ تمرکز اطلاعات و نظارت	ایجاد مراکز چهارگانه توسط واجا برای ارائه خدمات به اعضا، ایجاد واحدهای نظارت در حفا

تحلیل اهداف از نگاه مباحث نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مورد تشکیل وزارت اطلاعات: این مؤلفه از مفاهیم و مقولات زیر تشکیل شده است.

جدول ۵: اهداف وزارت اطلاعات از نظر نمایندگان مجلس شورای اسلامی

مقوله	مفاهیم
ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران	تقویت و استمرار حفاظت از نظام جمهوری اسلامی ایران، تقویت مبارزه با استکبار

تحلیل اهداف وزارت اطلاعات در مصاحبه با کارشناسان و مدیران وزارت اطلاعات: در جدول زیر اهداف خود را از نگاه خبرگان از طریق کدگذاری باز تحلیل نموده است.

جدول ۶: واقعی بودن حصول به اهداف

مقوله	مفاهیم
مؤثر و کنشگر فعال در محیط امنیتی	نقش‌آفرینی در استقرار امنیت ملی نقش‌آفرینی اهداف بر اساس ولایت‌پذیری موفق در اهداف و آرمان‌های نظام موفقیت نسبی در اهداف نیروی انسانی
موفقیت‌های نسبی و برخی چالش‌ها	فاصله نسبی با برخی از اهداف معنای جدید در اهداف تغییر معانی در اهداف

تحلیل اهداف امنیتی: در جدول زیر اهداف امنیتی از مفاهیم و مقولات زیر تشکیل شده است.

جدول ۷: تحلیل اهداف امنیتی کشور

مقولات	مفاهیم
متغیرهای تضعیف‌کننده اهداف اطلاعاتی	عدم صراحت قانونی مباحث کلی قانون اساسی در عرصه اطلاعات اجرای نشدن برخی مواد قانونی تداخل و موازی‌کاری اطلاعاتی
متغیرهای تقویت‌کننده اهداف	گفتمان ولایت‌فقیه مانع تداخل اهداف اطلاعات شورای عالی امنیت ملی مفاد قانون و شرح وظایف

تحلیل مؤلفه اهداف وزارت اطلاعات و نتایج حاصل از کدگذاری محوری: پس از اجرای مرحله کدگذاری باز و تعیین مفاهیم و مقولات، مقولات به‌دست‌آمده را در نظامی منطقی جهت تولید و ساخت نظریه مبنایی در قالب یک مدل پارادایمی در ارتباط با یکدیگر قرار دادیم. در این مرحله از یک مدل پارادایمی برای پیوند مقولات و مفاهیم استفاده شد که شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط میانجی و مداخله‌گر، کنش و تعامل^۱ راهبردها و پیامدهاست. کدگذاری محوری شامل مرتبط کردن مقوله‌ها با زیرمقوله‌ها در راستای ویژگی‌ها و ابعاد آن است. بر این اساس مؤلفه اهداف وزارت اطلاعات هرکدام جداگانه تحلیل و توصیف گردید. اجرای این مرحله از تحقیق باعث می‌شود مدل نهایی اهداف وزارت اطلاعات در کدگذاری انتخابی فراهم و بعد از نتیجه‌گیری، ترسیم گردد.

جدول ۸: فرایند کدگذاری محوری مؤلفه اهداف

مضامین کلیدی به‌دست‌آمده از کدگذاری محوری	کدگذاری محوری
ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران	شرایط علی اهداف وزارت اطلاعات
تقویت رصد اطلاعات جامع	
ضرورت و حفظ تمرکز اطلاعات و نظارت	
ضرورت داشتن دستگاه اطلاعاتی پیشرفته در ابعاد مختلف	
تقویت و تأمین امنیت محیطی و محیط امنیتی	
توسعه مقابله اطلاعاتی، اطلاع‌رسانی و پیشگیری اطلاعاتی و جلوگیری از غافلگیری	
حفظ و پشتیبانی از دستاورد عظیم مردمی	شرایط زمینه‌ای
پشتیبانی اطلاعاتی از تصمیمات ملی - تصمیم سازی به هنگام برای تصمیم‌گیران ملی - مسئله‌یابی، راهبردپردازی کلان در وزارت اطلاعات - تولید اطلاعات راهبردی و ممانعت از غافلگیری ملی	
پیشرفت فضائل اخلاقی و معنوی	
هشدارسازی در ابعاد مختلف	شرایط مداخله‌گیر و میانجی
موفقیت‌های نسبی و برخی چالش‌ها	
متغیرهای تقویت‌کننده اهداف - متغیرهای تضعیف‌کننده اهداف	
تداخل و موازی‌کاری اطلاعاتی	کنش عمل راهبردها
تقویت پیشرفت استقلال اطلاعاتی در علوم و فنون	
تقویت و گسترش همکاری اطلاعاتی با کشورهای دوست و ارتباط با مردم غیرمسلمان	
راه‌اندازی و تقویت هشدار سازی برای رفع نابرابری‌ها	پیامدها
کمک به تقویت شفافیت اهداف و جلوگیری از تداخل اهداف امنیتی - رفع موارد تضعیف اهداف اط	
ظهور معانی جدید اهداف امنیتی	
مؤثر و کنشگر فعال در محیط امنیتی	
پیشرفت استقلال اطلاعاتی در علوم و فنون	
تقویت روحیه آرمان‌گرایی و انقلابی	

تشریح مدل پارادایمی از مفاهیم، مقوله‌ها و مضامین به‌دست‌آمده:

شرایط علی مربوط به مؤلفه اهداف وزارت اطلاعات: شرایط علی در نظریه مبنایی به چرایی و چگونگی واکنش سوژه‌ها به یک پدیده خاص اشاره دارد. در این تحقیق شرایط علی به مجموعه‌ای از علل و عوامل ایجابی و ایجاد می‌شود مؤلفه اهداف وزارت اطلاعات از منظر گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی و نظر نخبگان وزارت اشاره دارد. این شرایط عبارتند از:

حضرت امام خمینی^(ره) یکی از اهداف مهم وزارت اطلاعات را حفظ حکومت اسلامی بیان و فرمودند: امروز ملت ما احتیاج به اطلاعات دارد، اسلام ما را مؤظف می‌کند در این امر دخالت نکنیم، بنای انبیاء و اهل بیت^(علیهم‌السلام) این نبوده است که از مردم کناره‌گیری کنند. آنان با مردم بودند و هر وقت دستشان می‌رسید، حکومت را می‌گرفتند. حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) فرموده‌اند به برکت تلاش‌ها و فداکاری‌های شما، کشور، نظام و انقلاب حفظ شده و ان‌شاءالله همین‌طور خواهد بود. در خصوص واجب بودن حفظ نظام، فرموده‌اند که به فرموده امام، حفظ نظام اسلامی از واجب واجبات است.

ماده یک قانون تأسیس وزارت اطلاعات در راستای تقویت و توسعه حفاظت از نظام جمهوری اسلامی ایران، به منظور کشف و پرورش اطلاعات امنیتی و اطلاعات خارجی و حفاظت اطلاعات و ضد جاسوسی و به دست آوردن آگاهی‌های لازم از وضعیت دشمنان داخلی و خارجی جهت پیشگیری و مقابله با توطئه‌های آنان علیه انقلاب اسلامی، کشور و نظام جمهوری اسلامی را مطرح کرده است.

جهت خدمات متمرکز به اعضای شورای هماهنگی اطلاعات، وزارت اطلاعات بر اساس ماده هشت قانون تمرکز اطلاعات مراکز چهارگانه؛ راه‌اندازی مرکز اسناد و بایگانی متمرکز اطلاعاتی، پشتیبانی‌های فنی، آموزش و دانشکده و بررسی‌های راهبردی برای ارائه خدمات به اعضاء راه‌اندازی کرده است. بر اساس ماده مذکور جهت تقویت و تمرکز اطلاعات، وزارت اطلاعات واحدهای نظارت در سازمان‌های حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح دایر نماید.

حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در خصوص ضرورت داشتن دستگاه اطلاعاتی پیشرفته در ابعاد مختلف (جمع‌آوری، تحلیل، اقدام و ضد جاسوسی) فرموده‌اند؛ به دستگاه اطلاعاتی قوی، وسیع، منسجم، مستقل و مبتکر نیاز داریم. امروز اطلاعات یک علم پیشرفته است ما خودمان را باید مجهز بکنیم از ابزارهای پیشرفته استفاده کنید و حتی المقدور آن‌ها را بسازید. دانشکده شما حقیقتاً مرکز دانش و اطلاعات و تحقیقات باشد. جوان‌ها یاد بگیرند، اساتید زحمت بکشند و محققان پژوهش کنند.

حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) درباره پشتیبانی عظیم مردمی، فرموده‌اند که مردم باید هوشیاری اطلاعاتی خود را حفظ کنند و در مقابل تحرک دشمن حساسیت داشته باشند. در نظام جمهوری اسلامی، حضور عظیم مردم، اقتدار الهی را نشان می‌دهد و به میزان زیادی دشمن را مأیوس

می‌کند؛ اما این نکته به معنای آن نیست که تحرکات دشمن و خبثت‌های او تمام شده است. آنچه موجب می‌شود که دشمن نتواند ادامه دهد، هوشیاری مردم است. ارتباط با مردم را قوی کنید.

اصل یک‌صد و هفتاد و ششم قانون اساسی، تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی بر عهده شورای عالی امنیت ملی است که به ریاست رئیس‌جمهور تشکیل می‌گردد.

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دلیل وجودی سازمان‌های اطلاعاتی را جلوگیری از غافلگیری راهبردی با اعلام هشدار به موقع بیان و فرموده‌اند یکی از بدترین خطرهای برای دستگاه‌های اطلاعاتی و حکومت‌هایی که به این دستگاه‌های اطلاعاتی متکی هستند، غافلگیری است. مواظب باشید در هیچ مسئله‌ای غافلگیر نشوید.

شرایط زمینه‌ای مربوط به اهداف وزارت اطلاعات: مجموعه خاصی از شرایط هستند که در یک‌زمان و مکان خاصی پدید می‌آیند تا مجموع اوضاع و احوال یا شرایطی را به وجود آورند که اشخاص یا افراد (گروه‌ها) با عمل و تعامل‌های خود به آن‌ها پاسخ دهند. شرایط زمینه‌ای در شرایط علی مؤثرند و محصول چگونگی تلاقی و تلفیق آن‌ها با یکدیگر با الگوهای مختلف، با ابعاد گوناگون هستند.

در وزارت اطلاعات ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی انجام می‌شود که در اصل سوم قانون اساسی به آن تأکید دارد. هشدارسازی و توسعه آگاهی مردم و هوشیاری آن‌ها در مقابل سرویس‌های اطلاعاتی بیگانگان، بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها، استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر بایستی انجام گیرد (بند ۲، اصل سوم). همچنین هشدارسازی رفع نابرابری‌ها در راستای رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی. (بند ۹، اصل سوم) ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضروری. (بند ۱۰، اصل سوم).

در راستای اهداف وزارت اطلاعات موفقیت‌های قابل توجهی انجام گرفته لکن برخی از مأموریت‌ها بر اثر فشارها و لابی‌ها، با اهداف فاصله نسبی وجود دارد. به دلیل گسترش وسایل ارتباطی، برخی از معانی جدید امنیتی به وجود آمده و اهداف امنیتی را با چالش مواجه کرده و نیاز با تعاریف جدیدی دارد.

شرایط مداخله‌گر بر اهداف وزارت اطلاعات: منظور از شرایط مداخله‌گر وضعیت‌هایی است که بر اتخاذ راهبردها و کنش‌ها و تعامل تأثیرگذار هستند. به عبارت دیگر این شرایط به عوامل و عناصری مناسب یا نامناسب اشاره دارند که آثار یک یا چند عوامل تغییر را کندتر یا فعال‌تر می‌سازند. در این پژوهش شرایط مداخله‌گر شرایطی هستند که به کارگیری راهبردهایی را تسهیل یا محدود می‌کند. به عنوان مثال وزارت اطلاعات در استقرار امنیت ملی و متلاشی کردن گروهک‌های ضدانقلاب که از اهداف تشکیلات اطلاعاتی هستند؛ موفقیت‌های چشمگیری داشته که مرهون اطاعت‌پذیری از گفتمان ولایت فقیه می‌باشد. در برخی از مأموریت‌ها بر اثر فشارها و لابی‌های خارجی با اهداف فاصله وجود دارد.

آنجایی که اختلاف ایجاد می‌شود، به خصوص در موضوع امنیتی، شورای عالی امنیت ملی سیاست‌ها و اهداف را تعیین تکلیف می‌نماید. همچنین با استعانت از رهنمودهای مقام معظم رهبری در جلوگیری از تداخل اهداف اطلاعاتی با سایر دستگاه‌های اطلاعاتی کشور در موضوع امنیتی و اطلاعاتی اقدام نموده است.

کنش تعامل راهبردی اهداف وزارت اطلاعات: تقویت و گسترش همکاری اطلاعاتی با کشورهای دوست که روابط صلح‌آمیز متقابل با دولت‌های غیرمحارب بر اساس اصل یک‌صد و پنجاه و دوم استوار است. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان مطابق بند ۱۶ اصل سوم قانون اساسی قید شده است. همچنین بر اساس اصل چهاردهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تقویت ارتباط با افراد غیرمسلمان که قصد توطئه بر ضد اسلام و نظام ندارند، با اخلاق حسنه و قسط اسلامی عمل کنند.

هشدارسازی در ابعاد مختلف، توسعه آگاهی مردم و هوشیاری آن‌ها در مقابل سرویس‌های اطلاعاتی بیگانگان بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی وسایل دیگر بایستی انجام گیرد (بند ۲، اصل سوم).
توسعه هشدارسازی رفع نابرابری‌ها در راستای رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی. (بند ۹، اصل سوم) ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضروری (بند ۱۰، اصل سوم).

پیامدهای ناشی از اهداف اداره امور وزارت اطلاعات: معنای جدید اهداف امنیتی یکی از پیامدهایی است که در مؤلفه اهداف اداره امور وزارت اطلاعات بایستی به آن توجه کرد. این پدیده با ظهور شبکه‌های ارتباطی ایجادشده و تأثیر مهمی در شرایط اطلاعاتی و امنیتی کشور ایجاد کرده است. همچنین باعث گردیده رویکردهای جدید امنیتی را نیز در پی داشته است. وزارت اطلاعات در محیط امنیتی نقش‌آفرینی موفق و مؤثر در استقرار امنیت ملی داشته و در این زمینه گروهک‌های ضدانقلاب را متلاشی کرده است. توانسته است مأموریت‌های خود را بر اساس آرمان‌ها و ارزش‌های نظام با موفقیت انجام دهد.

نتیجه‌گیری:

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد کیفی و با استعانت از روش نظریه‌مبنایی کوشید مدلی پارادایمی از تحلیل اهداف وزارت اطلاعات را بر اساس گفتمان ولایت‌فقیه، قانون اساسی و تجارب جمهوری اسلامی ایران ارائه دهد. ضرورت‌های ایجابی توجه به اهداف وزارت اطلاعات طیف وسیعی از شرایط نظیر؛ ضرورت تقویت، تداوم، حفاظت و تحکیم انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران، ضرورت داشتن دستگاه اطلاعاتی پیشرفته در ابعاد مختلف، ضرورت و حفظ تمرکز اطلاعات و نظارت، تقویت و تأمین امنیت محیطی و محیط امنیتی، توسعه مقابله اطلاعاتی، اطلاع‌رسانی و پیشگیری اطلاعاتی و جلوگیری از غافلگیری، حفظ و پشتیبانی از دستاورد عظیم مردمی، پشتیبانی اطلاعاتی از تصمیمات ملی، تصمیم‌سازی به هنگام برای تصمیم‌گیران ملی، مسئله‌یابی، راهبردپردازی کلان در وزارت اطلاعات و تولید اطلاعات راهبردی و ممانعت از غافلگیری ملی را در بر گرفته است.

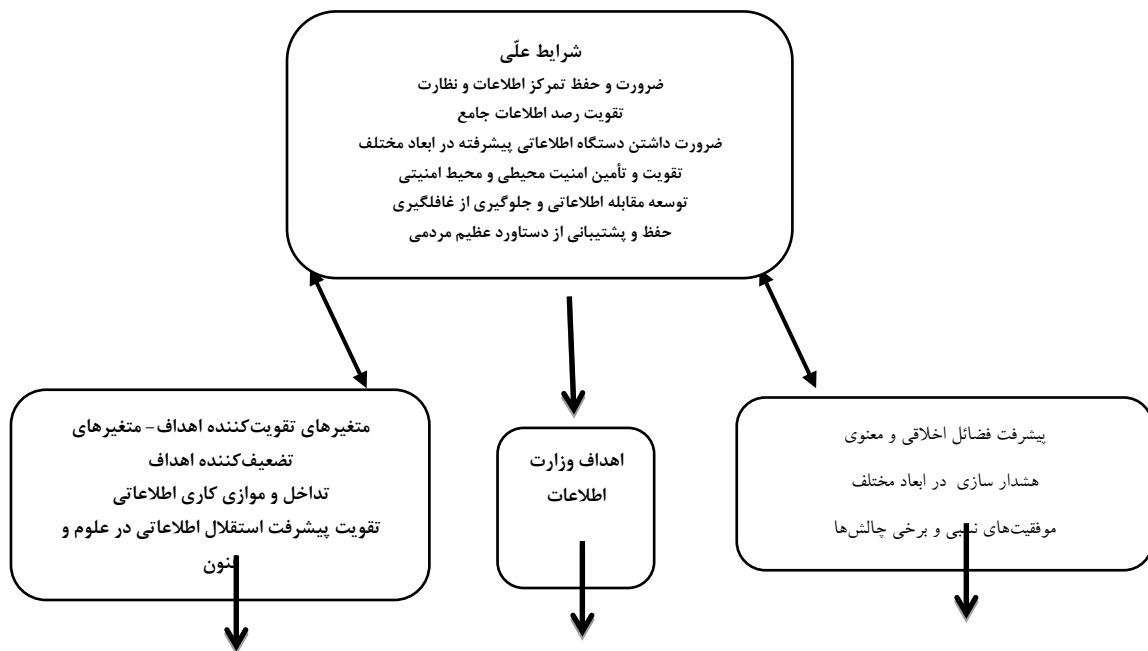
شرایط زمینه‌ای اهداف ناظر بر مجموعه خاصی مشتمل بر عواملی نظیر؛ پیشرفت فضائل اخلاقی و معنوی، هشدارسازی در ابعاد مختلف و موفقیت‌های نسبی و برخی چالش‌ها تشکیل شده است. شرایط میانجی و مداخله‌گر مانند تداخل و موازی‌کاری اطلاعاتی و تقویت پیشرفت استقلال اطلاعاتی در علوم و فنون می‌باشند.

راهبردهای اهداف وزارت اطلاعات بر اساس نتایج حاصل نظیر؛ تقویت و گسترش همکاری اطلاعاتی با کشورهای دوست، ارتباط با مردم غیرمسلمان، راه‌اندازی و تقویت هشدارسازی برای رفع نابرابری‌ها، کمک به تقویت شفافیت اهداف و جلوگیری از تداخل اهداف امنیتی-رفع موارد تضعیف اهداف اطلاعاتی ارائه شده است.

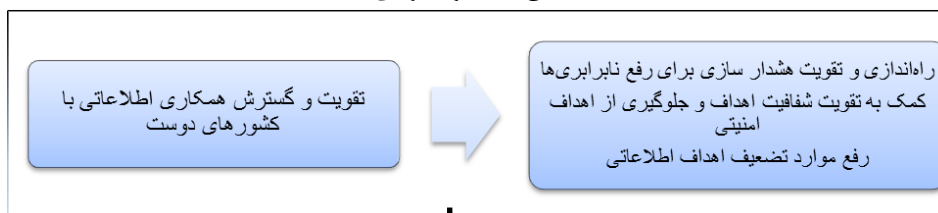
◆ ۴۴۸ فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۸ ————— ◆

پیامدهای حاصل از کاربرد راهبردها در نیل به اهداف وزارت اطلاعات پیامدهایی نظیر ظهور معانی جدید اهداف امنیتی، مؤثر و کنشگر فعال در محیط امنیتی، پیشرفت استقلال اطلاعاتی در علوم و فنون و تقویت روحیه آرمان‌گرایی و انقلابی می‌باشند.

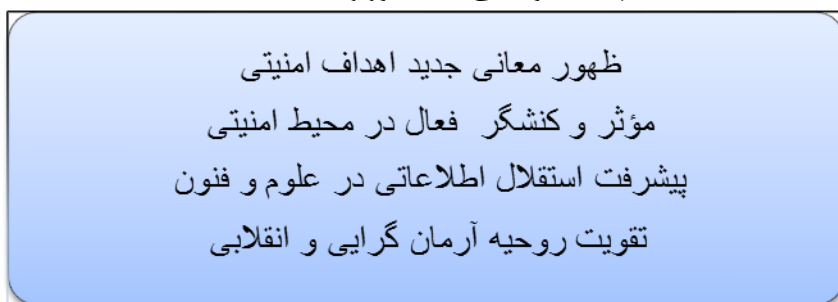
مدل پارادایمی اهداف وزارت اطلاعات

کنش عمل راهبردی

پیامدها و نتایج اهداف وزارت اطلاعات

منابع:

- قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی.
- امام خمینی، (۱۳۸۸)، *صحیفه امام*، تهران: مؤسسه نشر و تنظیم آثار حضرت امام خمینی (ره).
- *دیدار با وزیر، معاونان و مدیران وزارت اطلاعات* ۱۳۶۳/۱۲/۱۹.
- حدیث عشق، (۱۳۹۰)، *بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مدیران و کارکنان وزارت اطلاعات*، ۱۳۸۹/۱۲/۱۲.
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، (۱۳۹۰)، *حدیث ولایت*، تهران: مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خامنه‌ای.
- *دیدار با مدیران وزارت اطلاعات*، ۱۳۷۸/۰۴/۰۶.
- *دیدار با معاون، مدیران و کارشناسان معاونت ضدجاسوسی وزارت اطلاعات*، ۱۳۸۵/۰۴/۰۶.
- دیدار با مدیران وزارت اطلاعات ۱۳۹۵/۵/۱۹.
- آبنشاس جامی، جواد، (۱۳۹۶)، *ارائه الگوی راهبردی جامعه اطلاعاتی بر اساس گفتار امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از تجارب موفق بشری*، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی جاجرمی، حسین، (۱۳۹۰)، *روش‌های کاربردی تحقیق*، تهران: انتشارات کیهان.
- اشتراوس، انسلم. کوربین، جولیت، (۱۳۹۰)، *مبانی پژوهش کیفی*، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- جانسون، لوک. ک، (۱۳۹۴)، *درآمدی بر ادبیات مطالعاتی*، اطلاعاتی مجموعه مقالات رویکردهای نو و مطالعات اطلاعاتی، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
- هرمان، مایکل، (۱۳۹۳)، *سازمان‌های اطلاعاتی و امنیت ملی*، ترجمه، معاونت پژوهش و تولید علم دانشکده اطلاعات، تهران: انتشارات دانشکده اطلاعات.
- سی برونو، توماس؛ وی بورواز انسیون، (۱۳۹۴)، *بازسازی در حوزه اطلاعات: برقراری توازن میان دموکراسی و کارآمدی اطلاعات*، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
- علیخانی، علی، (۱۳۹۴)، *آراء و نظریات در اطلاعات*، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
- کمیته اطلاعات ولایت، (۱۳۹۳)، *اطلاعات ولایت: توصیه‌ها و فرمان‌ها*، تهران: پژوهشکده اطلاعات.

- گروه مطالعاتی امنیت، (۱۳۸۷)، *نظریه امنیتی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- مارش، دیوید؛ استوکر، جری، (۱۳۸۴)، *روش و نظریه در علوم سیاسی*، ترجمه امیرمحمد حاج یوسفی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محسنی تبریزی، علیرضا، (۱۳۹۶)، *کاربرد نظریه مبنایی در بساخت اجتماعی امنیت*، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
- معاونت پژوهش و تولید علم، (۱۳۹۴)، *بازسازی اطلاعات در کشورهای مدل*، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
- زبردی، اصغر، (۱۳۹۶)، *بررسی نسبت گفتمانی و تفهیمی اطلاعات و مردم در کنش گفتاری امام خمینی (ره) و حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)*، مجموعه مقالات اولین همایش ملی اطلاعات و مردم، جلد چهارم، تهران: دانشگاه اطلاعات امنیت ملی.
- *ویژه‌نامه سی‌امین سالگرد تأسیس وزارت اطلاعات (۱۳۹۳)*
- Crosstom. M. (۲۰۱۵). Soft Spying Leveaging Globalization as proxy Military Rivalry. *Interntional journal of intelligence and Counter Intelligence*, ۲۸, ۱۰۵-۱۲۲
- Lefebure, S, (۲۰۱۱) The Czech ewperience with intelligence reform. *International J ournal of intelligence and Counter intelligence*, ۲۴, ۶۹۲-۷۱۰
- Flick, U. (۲۰۰۲) *An introduction to qualitative research ۲nd.ed.* London: sage.
- Johnson, Loch K (۲۰۰۷) *An introduction to intelligence Studies, Strategic intelligence*, Vol.۱ – ۲۰
- Mark M Lowenthal (۲۰۱۳), *intelligence: From Secrets to Policy*, sixed
- Walsh.P.F. (۲۰۱۵) *Buiding better intelligence frameworks through effective governance* *International Journal of intelligence and Counter Intelligence*, ۲۸, ۱۲۳-۱۴۲